

Recension av ny Simul-bok

Av Tomas Nygren, lektor i systematisk teologi på
Johannelunds teologiska högskola, Uppsala.

En av de saker som slagit mig när jag på högskolekurser hållit föredrag om Martin Luthers teologi är att en del av de studerande aldrig tycks komma åt vad den handlar om. Nu finns det givetvis sådant som kan tillskrivas bristande förmåga hos föreläsaren, men samtidigt finns det något i Luthers teologi som kan vara svåråtkomligt. Detsamma har förövrigt även gällt i en del akademiska sammanhang i svensk teologi präglade av analytisk filosofi, där man inte sällan framställt Luther som en självmotsägande teolog som inte har mycket att bidra med i dagens teologi. Det var sådana framställningar av Luthers teologi och etik jag mötte i mina egna universitetsstudier en gång i tiden.

Vad är det då som kan uppfattas vara så problematiskt med Luther? En sak som för många komplicerar förståelsen av Luthers teologi är att han ofta talar i paradoxer. Till exempel lyder den välkända centrala tesen i skriften *En kristen människas frihet*: "En kristen människa är den friaste herre över allting och ingen underdånig. En kristen människa är en tjänstvillig tjänare åt allting och var man underdånig." Om det enbart hade handlat om detta uttalande hade Luther säkert varit mer lättsmält för många, men han talade på ett paradoxalt sätt om snart sagt allt i sin teologi. Han älskade att ställa upp begreppspar som åtminstone för oss vid en första anblick tycks vara motsägande.

I Luthers efterföljd har luthersk teologi fortsatt arbetat med distinktioner och begreppspar som lag och evangelium, syndare och rättfärdig, världsligt regemente och andligt regemente, inför Gud och inför människor, tro och gärningar, och så vidare.

Det naturliga för många i vår samtid (inklusive teologer skolade i analytisk filosofi) är att tolka dessa paradoxala uttryck disjunktivt, det vill säga som att det är ett antingen-eller som gäller. Gör man det kommer man inte att förstå Luther eller luthersk teologi. Den framstår när man tittar på den med "antingen-eller-glasögon" som mycket märklig och osammanhängande. Den blir ologisk, digitalt fyrkantig och kommer inte att ha utrymme för några nyanser. Människan kan till exempel uppfattas oscillera mellan att vara syndare och rättfärdig, och frågan som ställs blir hur luthersk teologi ska ha det egentligen.

För den som istället förmår läsa Luther komplementärt – det vill säga så att de paradoxala uttrycken får uttrycka två perspektiv som gäller samtidigt – blir det en fantastisk holistisk teologi som öppnar sig. Det blir en teologi som just genom dessa paradoxala uttryck håller ihop hela den skapade och på en gång både syndafallna och gudomliga verklighet som den kristna människan möter både i sig själv och i sin omvärld. Det blir en "både-och" teologi istället för en "antingen-eller" teologi.

Simul – Inquiries into Luther's Experience of the Christian Life (redaktörer Robert Kolb, Torbjörn Johansson och Daniel Johansson), Academic Studies vol 80, Göttingen: Valdenhoeck & Roprecht Verlage 2021 (270 s.)

Det är just här som den viktiga och utmärkta boken *Simul – Inquiries into Luther’s Experience of the Christian Life* (redaktörer Robert Kolb, Torbjörn Johansson och Daniel Johansson) kommer in i bilden. Den är ett exempel på en fruktbar luthersk ”både-och” teologi. Boken tar sin utgångspunkt i just begreppet ”*simul*” – som betyder ”samtidigt”, ”på samma gång” – som en nyckel för att förstå Luthers teologi. I en inledande artikel ”The Simul Dimension of Lutheran Theology” ger Torbjörn Johansson en övergripande beskrivning över de sammanhållande funktioner som *simul* har i olika delar av den lutherska teologin: lag och evangelium, *simul iustus et peccator* (samtidig rättfärdig och syndare) i relation till rättfärdiggörelsen och i relation till frälsningsvisshet och erfarenhet, det *simul* som finns i relation till Skriften som norm, Ordet som nådemedel, dopet, nattvarden, predestinationen, Guds två regementen och så vidare. Han noterar mycket riktigt att *simul* inte betyder exakt samma sak i alla dessa sammanhang. Ibland betyder det ”både-och”, ibland uttrycker det samtidighet. Det gemensamma är som sagt dess sammanhållande funktion som förmår hantera både spänningar och paradoxer.

Efter den övergripande artikeln kommer en avdelning med artiklar om Luther och *simul*. Professor emeritus Oswald Bayer (Tübingen) utreder vad Luthers berömda uttryck *simul iustus et peccator* står för och noterar att själva uttrycket inte spelar någon framträdande roll i Luthers egen teologi eller i den lutherska teologin fram till 1930 då Rudolf Hermann publicerar en monografi: *Luther’s These ”Gerecht und Sünder zugleich”: Eine systematische Untersuchung*. Det är alltså från och med 1930-talet som uttrycket blir ett viktigt sätt att sammanfatta Luthers radikala syn på både synd och rättfärdiggörelse. Dock visar Bayer att även om uttrycket inte spelat någon framträdande roll finns själva saken – *simul iustus et peccator* – djupt inbäddad i Luthers teologi. Vad står då uttrycket för? Bayer pekar på att det ska förstås utifrån relationsbestämningar och inte som substanser eller kvalitéer i människan: sedd i Kristus är människan helt och hållet rättfärdig, sedd i sig själv är hon syndare. Människans rättfärdighet handlar alltså inte om en kvalité i henne utan om något som hon fått genom Kristus, tilldömts i Kristus i enlighet med Guds löften. Människan som syndare framträder när hon betraktar sig själv utan Kristus. Det handlar

således om två olika infallsvinklar på den kristna människans liv, som finns där samtidigt.

Detta dubbla perspektiv fördjupas av Robert Kolb (professor emeritus, Concordia Seminary St. Louis) i artikeln ”Old Adam, New Martin”, där han beskriver hur Luther använder Romarbrevet 7 i sina utläggningar av dopets konsekvenser. Sammanfattningsvis lyfter Kolb fram hur Luthers *simul iustus et peccator* i dopets kontext försäkrar människan om hennes frälsning på grund av Kristus, uppmuntrar henne till kamp mot hennes eget fortsatta motstånd mot Gud och hans ord, och påminner henne om den kraft som genom tron ges henne att leva ut sin nya identitet som Guds barn.

Det finns även ett *simul* – om än av ett lite annat slag – som är kopplat till nattvarden. Roland Ziegler (biträdande professor i systematisk teologi, Concordia Theological Seminary Ft. Wayne) utvecklar i sin artikel ”Simul and the Lord’s Supper” (”Simul och Herrens måltid”) hur *samtidigheten* i nattvarden – att den som tar emot brödet och vinet samtidigt tar emot Kristi kropp och blod – drar en linje mot såväl en romersk katolsk transsubstantiationslära (där bröd och vin upphör att vara bröd och vin och blir enbart Kristi kropp och blod) som mot en renodlad symbolisk förståelse av nattvarden (där det endast är bröd och vin som tas emot).

I en annan intressant artikel, ”Luther and the Importance of the Hebrew Heritage for his World of Thought”, beskriver Erik H. Herrmann (biträdande professor i historisk teologi, Concordia Seminary St. Louis) Luthers syn på Gamla testamentet och den framträdande roll hans läsning av Gamla testamentet spelar för den teologi som växer fram hos honom. För Luther blir Gamla testamentets gestalter med sina liv i synd och förlåtelse, tro och otro, paradigmatiska för hur det är i den kristnes andliga liv. Redan i Gamla testamentet finner Luther grund för den ”*simul*-teologi” han driver.

Denna tes – att *simul*-teologi är något djupt bibliskt – förstärks i de artiklar som finns samlade i den del om exegetiska perspektiv som avslutar boken. Daniel Johansson (lektor i Nya testamentet vid Församlingsfakulteten) visar i artikeln ”The Shema, Kyrios, Theos and Simul” hur det *simul* som finns i inkarnationen (Jesus Kristus som Gud och människa) kommer till uttryck i Nya testamentet och är ett embryo till den teologi om Fadern och Sonen som sedan utvecklas i kyrkan. Daniels lektorkollega vid Församlingsfakulteten, Timo Laato,

Sammantaget är denna bok om simul en god hjälp till förståelsen av detta viktiga begrepp som är nödvändigt för att luthersk teologi ska kunna förstås och ge sitt bidrag in i både teologers tänkande idag och i vanliga kristna människors liv.

gör i den avslutande artikeln i boken, "Justification in the Sermon on the Mount", en undersökning av vilken rättfärdiggörelselära som kommer till uttryck i Matteusevangeliet i allmänhet och i bergspredikans lovprisningar i synnerhet. Hans undersökning visar att det faktiskt till sist inte finns några större skillnader mellan Matteus och Paulus. Frälsningen kommer endast av Guds nåd. Goda gärningar följer av frälsningens gåva och adderar ingenting till den.

Det finns i denna värdefulla volym även en del som genom några artiklar behandlar *simul* i den lutherska traditionen. Professor emeritus Timothy J. Wengert (Lutheran Theological Seminary, Philadelphia) behandlar Pilip Melanchthons förhållande till *simul iustus et peccator*. Han konstaterar att Melanchthon troligen aldrig använde frasen, men att saken fanns där som en bakgrund till hans rättfärdiggörelselära som förkastar all mänsklig meritering. Hos Melanchthon finner Wengert även ett andra *simul* – att den kristna människans goda gärningar samtidigt alltid är den helige Andes verk i henne. Jakob Valdemar Olsen, lektor i religionsfilosofi vid Dansk Bibel Institut i Köpenhamn, visar i sin artikel att Kierkegaard och Luther står mycket nära varandra i sina respektive teologier fyllda av paradoxala uttryck. Harald Jung, professor i etik (Internationale Hochschule Liebeckzell), beskriver hur ett tänkande som lånade från luthersk tvåregementslära – med sitt *simul*-perspektiv – genom ett initiativ från Dietrich Bonhoeffer sannolikt kom att

påverka den ekonomiska teoribildning i Tyskland som var med och byggde upp landet efter andra världskriget. I en annan artikel som behandlar tvåregementsläran argumenterar professor Bernd Wannewetsch (Freie Theologische Hochschule Giessen) för dess aktualitet idag. Han visar hur en rätt tolkad luthersk tvåregementslära bidrar till att hålla oss vakna över överdrivna maktanspråk från både andligt och världsligt regemente, och hindrar kristna från att lämna det världsliga regementet (läs politiken och samhället) åt sig självt.

Det finns ytterligare några goda artiklar i volymen som jag inte nämnt, som även de är väl värda att läsas. Sammantaget är denna bok om *simul* en god hjälp till förståelsen av detta viktiga begrepp som är nödvändigt för att luthersk teologi ska kunna förstås och ge sitt bidrag in i både teologers tänkande idag och i vanliga kristna människors liv.

Målgruppen för boken är väl närmast forskare och studerande aktiva inom den akademiska teologin, men jag menar att även förkunnare som vill hålla sitt teologiska tänkande alert samt läsande lekmän som aktivt odlar ett teologiskt intresse har god nytta av att ta sig an artiklarna i denna bok. Det är bara att gratulera Församlingsfakulteten och dess vänner till ett intressant och viktigt bidrag till luthersk teologi idag. Den som vill förstå och uppskatta luthersk teologi behöver komma tillrätta med alla dess *simul*!